

2-TOM, 2-SON

O'ZBEKISTON GEOGRAFIK O'RNINIG QULAYLIGI

Xolpo'latov Sahobiddin Yusuf O'g'li

Andijon davlat pedagogika instituti talabasi

Annostatsiya. Ushbu maqolada O'zbekistonning geografik o'rni, relyefi baland nuqtasi, eng past nuqtasi haqida ma'lumot berilgan. Har bir mamlakat taraqqiyoti birinchidan, shu mamlakat geografik joylashuvi, tabiiy boylik va imkoniyatlari bilan, ikkinchidan shu mamlakat xalqining ijtimoiy-iqtisodiy, huquqiy ongi yuksalish darajasi bilan belgilanadi. Shu nuqtai nazardan xalqning mavjud imkoniyatlardan unumli foydalanish ko'nikmalarini shakllantirish, munosib islohotlarni, yangiliklarni o'z vaqtida amalga oshirishga doir bilimlarini oshirishda geografiya va iqtisodiyot fanlarining o'rni beqiyosligi haqida ham qisqacha to'xtalib o'tilgan.

Kalit so'z. O'rta Osiyo, Amudaryo, Yevrosiyo, Hind okeani, Hind okeani, Turon, Pomir, Tyanshan, Hazrati sulton, Monblan, Chirchiq, Amudaryo, Sirdaryo.

УДОБСТВО ГЕОГРАФИЧЕСКОГО РАСПОЛОЖЕНИЯ УЗБЕКИСТАНА

Аннотация. В данной статье представлена информация о географическом положении Узбекистана, его высшей и низшей точке. Развитие каждой страны определяется, во-первых, ее географическим положением, природными ресурсами и возможностями, во-вторых, уровнем социально-экономического и правового сознания ее народа. С этой точки зрения также кратко обсуждалась роль географии и экономических наук в повышении знаний людей по эффективному использованию существующих возможностей, своевременному осуществлению соответствующих реформ и инноваций.

Ключевое слово. Средняя Азия, Амударья, Евразия, Индийский океан, Индийский океан, Туран, Памир, Тянь-Шань, Хазрат Султан, Монблан, Чирчик, Амударья, Сырдарья.

Kirish. O'zbekiston O'rta Osiyoning markaziy qismida, asosan, Amudaryo bilan Sirdaryo orasida joylashgan. O'zbekistonning eng shimoliy nuqtasi Ustyurt platosining shimoli sharqida bo'lib, 45° 36' shimoliy kenglikdadir. Eng janubiy nuqtasi Termiz shahri yonida, Amudaryo qirg'og'ida bo'lib, 37° 11' shimoliy kenglikda. Eng g'arbiy nuqtasi Ustyurt platosida bo'lib, 56°00' sharqiy uzoqlikda, eng sharqiy nuqtasi esa Farg'ona

2-TOM, 2-SON

vodiysining sharqiy qismida, $73^{\circ} 10'$ sharqiy uzunlikdadir. O'zbekistonning eng shimoliy nuqtasi bilan janubiy nuqtasi orasidagi masofa 925 km ga, eng g'arbiy nuqtasi bilan sharqiy nuqtasi orasidagi masofa esa 1400 km ga teng. O'zbekiston geografik o'rniga ko'ra O'rta dengiz bo'yidagi Ispaniya, Italiya, Gretsiya kabi mamlakatlar bilan taxminan bir geografik kenglikda joylashgan. Lekin O'zbekiston Yevrosiyo materigining ichki qismida okean va dengizlardan uzoqda joylashganligi tufayli subtropik okrugdan farq qiladi. Buning ustiga Hind okeanidan kirib keladigan nam va iliq havo oqimlarini tog'lar to'sib turadi. Aksincha, shimoliy qismi ochiq bo'lganligi tufayli sovuq havo oqimi bimalol kirib keladi. Natijada, O'zbekiston subtropik mintaqada joylashsa-da, cho'lga xos bo'lgan tabiiy sharoit (yozi bulutsiz, serquyosh, jazirama issiq va quruq, qishi esa nisbatan sovuq) vujudga keladi. O'zbekiston chegarasining ko'p qismi tekisliklar, ozroq qismi adir va tog'lar orqali o'tadi. Respublikamiz shimol va shimoli-g'arbda Qozog'iston bilan, sharqda Qirg'iziston bilan, janubi sharqda Tojikiston bilan, janubi g'arbda Turkmaniston bilan chegaradosh. Janubda O'zbekiston Surxon-Sherobod vodiysida Afg'oniston bilan (Amudaryo orqali) chegaradoshdir.

Asosiy qism. O'zbekistonning eng baland nuqtasi Surxondaryo viloyatida joylashgan Hazrat Sulton cho'qqisidir. Uning balandligi dengiz sathidan hisoblaganda **4688** metrni tashkil etadi. Ushbu cho'qqi Hisor tog' tizmasidagi suvayirg'ichning janubiy qismida, Kishtut daryosining boshlanish qismida joylashgan. Cho'qqi atrofdagi hududlardan tik qurumli qoyalar hosil qilib ko'tarilgan. Cho'qqining yonidan oqib o'tuvchi va shu hududdan boshlanuvchi daryolar havzasida abadiy qor va muzliklar yastanib yotibdi. Hazrati Sulton cho'qqisi Evropadagi eng baland Monlban cho'qqisidan **120** metr pastroq.

O'zbekiston maydoni 448,9 ming kv.km bo'lib, kattaligi jihatidan O'rta Osiyoda Qozog'iston va Turkmanistondan keyingi o'rinda turadi. O'zbekiston maydoni Yevropadagi Buyuk Britaniya va Italiya kabi davlatlar hududidan katta. O'zbekiston hududi Belgiya, Niderlandiya va Daniya kabi davlatlarning yer maydonini qo'shib hisoblasak ham, ulardan 4 marta, Shveysariyadan 10 marta, Belgiyadan 14 marta katta. . U maydonining kattaligi boyicha jahondagi 165 dan ortiq mamlakatdan oldinda turadi . Poytaxti Toshkent shahri.

2-TOM, 2-SON

1-rasm. O'zbekiston Respublikasining geografik joylashishi.

Toshkent - Markaziy Osiyoning eng yirik qadimiy shaharlaridan biri - O'zbekiston Respublikasining poytaxtidir. O'rta Osiyoning yirik sanoat-transport chorraxasi va madaniyat markazlaridan biri. Mamlakatning shimoli-sharqiy qismida, Tyanshan tog'lari etaklarida, 440–480 m teppalikda, Chirchiq daryosi vodiysida joylashgan.

Hozirda Ozbekiston Respublikasi hududi Qoraqalpogiston Respublikasi va 12 ta viloyat - Andijon, Buxoro, Jizzax, Navoiy, Namangan, Samarqand, Sirdaryo, Toshkent, Fargona, Qashqadaryo va Xorazm viloyatlariga ajratilgan.

Viloyatlar har birining maydoni 4 ming kv.km.dan 111 ming kv.km.gacha kattalikka ega. Ozbekiston asosan Amudaryo bilan Sirdaryo oraligida joylashgan. Uning maydonini tabiiy sharoiti va boyliklariga kora, shuningdek xojalikdagi ahamiyatiga kora chol (tekislik), adir (tog oldi), tog va yaylov (baland tog)ga bolish mumkin. Ular iqlim, tuproq, osimlik va hayvonot olami hamda foydali qazilmalar turi va kolami jihatdan bir-biriga oxshamaydi. Chollar mintaqasida xilma-xil foydali qazilmalar topilgan. Jumladan, 50 dan ziyod neft koni, gaz, ozakerit, oltingugurt, oltin, uranning sanoatbop zaxiralari aniqlangan. Gazning aniqlangan zaxirasi 2 trillion mkub. dan ziyod. Zarafshon etagidagi Dengizkol va Toybekatonda kaliy tuzlarining yirik zaxiralari mavjud. Qoraqalpogiston Respublikasidagi Sulton Uvays tog'larida Surxandaryo vodiysida va Qizilqumda fosforit konlari bor. Oltingugurt, natriyli va magniyli tuz konlari kimyo sanoatining muhim xomashyosidir. Shagal, qum singari binokorlik material cholda juda kop uchraydi. Adirlardan oltin, neft, gaz, komir singari foydali qazilmalar topilgan. Namangan, Andijon, Fargona, Surxondaryo va Qashqadaryo viloyatlaridagi neft konlari aksariyati adirlarda joylashgan. Tog'lardan koplak foydali qazilmalar topilgan. Ohangaron vodiysi atrofidagi tog'larda otga chidamli

2-TOM, 2-SON

ioy, toshkomir, mis rudasi , oltin konlari aniqlangan . Nurota tog'larida marmar (Gozgon marmari), volfram konlari bor .

Yangi hududlarni o'zlashtirishdan oldin ularga transport yo'llari o'tkaziladi. Hozirgi zamon shaharlari hayotini transportsiz tasavvur qilib bo'lmayd. Transportning mudofaa ahamiyati ham juda kattadir . Transport iqtisodiyotga xizmat qilish bilan birga ko'p miqdorda elektr energiya , yoqilg'I , metall , yog'och talab etadi . Bizning davrimizga kelib transportning quruqlik (temir yo'l , avtomobil transporti) , suv (dengiz va daryo) , havo , quvur va electron (elektr uzatish liniyalari) transporti turlari vujudga keldi . Mamlakatimizda hozirgi zamon transportining deyarli barcha turlari bor . O'zbekistonda barcha turdagi transportda har yili tashiladigan yuklarning asosiy qismini paxta tolasi , mineral o'g'itlar , har xil mashinalar , boyitilgan ruda, qora va rangli metallar , neft mahsulotlari , binokorlik materiallari va keng iste'mol mollari tashkil etadi. Temir yo'l transporti iqlimiy sharoitlar va yil fasllari qanday bo'lishiga qaramay hamma vaqt ishlataveradi. Uning tezligi katta, yuk tashish tan narxi nisbatan past.

Temir yo'l magistrallarini turli tomonga qurish mumkin. Hozirgi vaqtda mamlakatimiz temir yo'llarining umumiy uzunligi 3.8 ming km dan ortadi. Avtomobil transporti. Bu transport istalgan tomonga bora oladiga transportdir. U yuklarni bevosita iste'molchiga etkazib bera oladi. Avtomobil transporti sanoat va qishloq xo'jaligi korxonalarini magistral transport bilan bog'laydi, shaharlardagi va shaharlar atrofidagi yuklarning asosiy qismini tashlaydi. Qisqa va uzoq masolarga yo'lovchi hamda yuk tashishda temir yo'llarga qaraganda avtomobil afzaldir. Mamlakatimizning tog'li rayonlarida avtomobil transportining ahamiyati ayniqsa katta. Havo transportining eng qimmat va shu bilan bizga eng tez harakatlanadigan hamda joy relefiga kam bog'liq bo'lgan turidir. O'zbekistonda havo transporti yo'lovchi (har yili 6mln. dan ortiq kishi) tashish jahatdangina emas, balki har xil yuk tashish jihatdan ham ahamiyatlidir. Mamlakat mahalliy havo yo'llarining uzunligi 60 000 km dan ortiq. Quvur transpotidan asosan gaz va qisman neft tashishda foydalaniladi. O'zbekistonning deyarli barcha viloyat markazlariga gaz quvurlari o'tkazilgan.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Alibekov L.A., Nishonov S.A. Tabiatni muhofaza qilish va tabiiy resurslardan ratsional foydalanish. T. 1982
2. Arifxonova M. Rastitelnost Ferganskoy dolinO' T.1967.
3. Babushkin L.N., Kogay N.A. Sostoyanie voprosa o fiziko-geograficheskome Rayonirovanii Sredney Azii i Uzbekistana. Nauchno'e trudo' Vo'p. 231. Voproso' geograficheskogo Rayonirovaniya Sredney Azii i Uzbekistana. T. 1964.

2-TOM, 2-SON

4. Baratov P. O'zbekistondaryolari va ularning xo'jalikdagi ahamiyati. T. 1967.
5. Baratov P. Tabiatni muhofaza qilish. «O'qituvchi» nashri. T. 1991.
6. Baratov P. Sultanov YU. Tabiiy geografiyasidan laboratoriya mashg'ulotlari. T. 1984.
7. Baratov P. O'zbekiston tabiiy geografiyasi. T. 1996.
8. Baratov P., M.Mamatqulov, A.Rafiqov. O'zbekiston tabiiy geografiyasi. T.2002.
9. Balashova. E.N Klimaticheskie opisanie respublik Sredney Azii. Gidrometeoizdat. M. 1960.
10. Bogdanov O.P. JivotnO'e Uzbekistana. T. 1978.
11. Buro'gin V.A., Marininkovskaya M.I. O'zbekistonda tabiatni muhofaza qilish. T. 1980.
12. Sabirova Nasiba Ergashevna. (2023). THE GENESIS OF BAKHSN PERFORMANCE IN THE KHOREZM REGION. Spectrum Journal of Innovation, Reforms and Development, 14, 134–138. Retrieved from <https://sjird.journalspark.org/index.php/sjird/article/view/616>
13. Gvozdetskiy N.A. Sredneaziatskaya gornaya strana. V.kn. Fizikogeograficheskoe Rayonirovanie 1968.
14. Genusov A.Z.. Pochvenno – klimaticheskoe Rayonirovanie Sredney Azii. T. 1965.
15. Сабирова, Н. Э. (2021). ИЗ ИСТОРИИ ИЗУЧЕНИЯ ИСКУССТВА ХАЛФА ХОРЕЗМА. In АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ ТЮРКОЛОГИИ: РОССИЯ И ТЮРКО-МУСУЛЬМАНСКИЙ МИР (pp. 387-390).
16. Уктамов У.Ш. Факторы, влияющие на трансформацию ландшафтов центральной ферганской пустыни. "Экономика и социум" №7(98) 2022.-378 б.
17. Сабирова, Н. Э. (2018). ОСОБЕННОСТИ СИМВОЛОВ ОБРЯДОВЫХ ПЕСЕН, СВЯЗАННЫХ С ДРЕВНИМИ КУЛЬТАМИ. In INTERNATIONAL SCIENTIFIC REVIEW OF THE PROBLEMS AND PROSPECTS OF MODERN SCIENCE AND EDUCATION (pp. 73-74).
18. Uktamov Urayimjon Shavkatjon o'g'li, & Xatamova Durдона Xatamjon qizi. (2023). Markaziy osiyo mintaqasida suv resurslaridan foydalanishning transchegaraviy masalalari. Golden brain, 1(2), 274–279.

